

Педагогічна техніка як комплекс умінь вчителя

Лекція № 2

ПЛАН

1. Педагогічна техніка вчителя початкової школи
2. Основи мімічної та пантомімічної виразності вчителя
3. Основи техніки мовлення: подих, голос, дикція

Педагогічна техніка вчителя початкової школи

Педагогічна техніка як сукупність професійних умінь сприяє гармонійному поєднанню внутрішнього змісту діяльності вчителя і зовнішнього його вираження. І тоді майстерність педагога виявиться в синтезі духовної культури і педагогічно доцільної зовнішньої виразності

Педагогічна техніка — це вміння використовувати власний психофізичний апарат як інструмент виховного впливу. Це — володіння комплексом прийомів, які дають вчителю можливість глибше, яскравіше, талановитіше виявити свою позицію і досягти успіхів у виховній роботі

Педагогічна техніка

Перша група пов'язана з умінням педагога керувати своєю поведінкою:

- техніка володіння своїм організмом

- керування емоціями, настроєм для зняття зайвого психічного напруження, збудження творчого самопочуття

- опанування умінням соціальної перцепції

- техніка мовлення

Друга група пов'язана з умінням вплинути на особистість і колектив

- техніка організації контакту

- управління педагогічним спілкуванням

- техніка навіювання

Педагогічна техніка

**Перша група
пов'язана з умінням
педагога керувати
своєю поведінкою:**

Внутрішня техніка

створення внутрішнього
переживання
особистості,
психологічне
налаштування вчителя
на майбутню діяльність
через вплив на розум,
волю й почуття

**Друга група
пов'язана з умінням
вплинути на
особистість і
колектив:**

Зовнішня техніка

втілення
внутрішнього
переживання вчителя
в його тілесній
природі: міміці,
голосі, мовленні,
рухах, пластиці

Важливо працювати над виробленням такого синтезу якостей і властивостей особистості, які дадуть змогу впевнено, без зайвого емоційного напруження здійснювати свою професійну діяльність:

- педагогічного оптимізму
- впевненості у собі
- відсутності страху перед дітьми
- умінні володіти собою
- відсутності емоційного напруження
- наявності волевих якостей

Вплив на емоційну сферу — процес складний, і не завжди вчитель спроможний досягти рівноваги, прагнучи збудити позитивні реакції. Для регуляції самопочуття варто звернутися і до інтелектуальної (розвиток саногенного мислення)¹, і до вольової сфер

Шляхи вольового впливу

Звернення до власного почуття обов'язку

Контролювання власного фізичного стану

Глибину емоційних переживань ми змінюємо, впливаючи на їх зовнішній вияв. Кожен із нас може контролювати м'язове напруження, темп рухів, мовлення, дихання, а їх зміна автоматично впливає на психічний стан

Конкретні прийоми

*регуляція м'язового напруження
контроль за диханням*

зміна темпу мовлення та рухів

аутогенне тренування

Аутогенне тренування містить кілька прийомів, що використовуються в певній послідовності. Розгляньмо, як досягається **розслаблення, релаксація**

Кроки:

Перший крок

вибір зручної пози заплющити очі і зосередитися на своєму емоційному стані, усвідомивши його

Другий крок

зосередження на обличчі, прийняти спокійний, розслаблений вираз і спрямувати думки на щось приємне

Третій крок

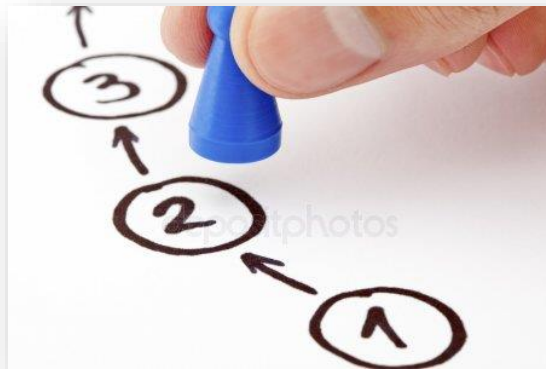
посилення стану спокою шляхом уявного самомасажу шкіри обличчя і кистей рук

Четвертий крок

розслаблення язика і гортані

П'ятий крок

регуляція дихання. Дихати слід так, ніби ви спите

Зовнішня техніка вчителя

Елементами зовнішньої техніки вчителя є вербальні (мовні) й невербальні засоби. Саме через них педагог виявляє свої наміри, саме їх «читають» і розуміють учні

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ

Основи м'їмїчної та пантомїмїчної вїразностї вчителя

Особливості невербальної комунікації

Вербальне спілкування

Спілкування за допомогою
мови

Вербальне спілкування
завжди супроводжується
невербальним.

У багатьох випадках
невербальне спілкування
може нести значно більше
змістовного навантаження,
ніж вербальне

Невербальне спілкування

Спілкування за допомогою
міміки, жестів, пантоміміки

Невербальне спілкування
представлене не лише
використанням жестів,
міміки, пантоміміки, а й
просторово-часовою
характеристикою організації
спілкування

Психологічні дослідження показують, що до 40% інформації несуть жести та міміка

Жестикуляція включає в себе всі жести рук (“мова рук”), а також деякі інші дії, що несуть в собі певне змістовне навантаження (наприклад, співрозмовник дивиться на годинник, що означає необхідність завершення розмови і т. д.)

До міміки відносяться всі зміни, які можна спостерігати на обличчі людини, при чому мається на увазі не тільки риси обличчя, контакт очей та спрямування погляду, а й психосоматичні процеси (наприклад, почервоніння)

Поведінка	Трактування	Висновок
Руки зчеплені на грудях	Позиція оборони	Переговори не завершувати
Партнер легко стукає по столу	Нетерпіння	Переговори слід закінчити
Молитовно складені долоні, пальці	Почуття переваги, співрозмовник вважає, що він хитріший	Можливо, переговори слід перервати
Співрозмовник потирає очі	Недовіра	Подумати
Легкий нахил голови вбік	Спокій, задоволеність	Переговори можна завершити
Підйом голови і погляд вгору або нахил голови з зосередженим виглядом	Почекай хвилину, я подумаю	Контакт перервати
Рух головою та насуплені брови	Не зрозумів, повтори	Підсилення контакту
Усмішка, можливий легкий нахил голови	Розумію, мені нічого додати	Підтримання контакту
Ритмічне кивання головою	Ясно, зрозумів, що тобі потрібно	Підтримання контакту
Довгий, нерухомий погляд в очі співрозмовнику	Бажання підпорядкувати співрозмовника собі	Діяти залежно від обставин
Погляд убік	Зневага	Уклін від контакту
Погляд на підлогу	Побоювання і бажання Уникнути	Уклін від контакту

Міжособистісний простір (дистанція спілкування) — відстань між тими, хто спілкується, що є ознакою характеру взаємодії

При будь-якому спілкуванні правильно обрана дистанція істотно впливає на його здійснення

За даними американських психологів дистанція між партнерами залежить від виду взаємодії і може бути такою:

інтимна дистанція (відповідає інтимним стосункам)

до 0,5 м

міжособистісна дистанція (при бесідах, спілкуванні з друзями)

0,5 - 1,2 м

соціальна дистанція (притаманна неформальним діловим стосункам)

1,2 - 3,7 м

публічна дистанція

3-7 м. і більше

Під час спілкування важливо враховувати і розміщення співрозмовників

Якщо спілкуються суперники, вони сидять один навпроти одного, якщо це звичайна бесіда, а особливо випадкова — навскоси за столом, якщо друзі — поруч

Візуальний контакт вчителя

Погляд учителя має бути звернений до дітей, створюючи візуальний контакт

Контакт очей (візуальний контакт) — погляд співрозмовників фіксований один на одному, що означає зацікавленість партнером і зосередженість на тому, про що він говорить

А ви знаєте, що...

Дослідники з'ясували, що, розмовляючи, люди дивляться одне на одного в середньому 35 — 50 % часу, протягом якого відбувається розмова. Погляд зазвичай спрямований на очі співрозмовника і затримується на них 5 — 7 секунд. Упродовж решти часу той, хто говорить, і той, хто слухає, дивляться деінде. На співрозмовника частіше поглядають тоді, коли слухають, а не тоді, коли говорять. Люди дивляться одне на одного переважно для того, щоб побачити реакцію на свої слова чи зрозуміли, чи погоджуються. Тривалий погляд мовця, спрямований на співрозмовника, підтверджує сказане. Лише в деяких випадках, коли йдеться про надто особисті справи, недоцільно дивитися прямо на того, хто говорить

Міміка — виражальні рухи м'язів обличчя. Як зазначалося, нерідко вираз обличчя і погляд впливають на учнів сильніше, ніж слова. Діти «читають» з обличчя вчителя, вгадуючи його ставлення, настрої, тому обличчя має не лише виражати, а й приховувати певні почуття не слід нести до класу тягар домашніх клопотів, негараздів. Варто показувати на обличчі і в жестах те, що стосується справи, сприяє виконанню навчально-виховних завдань.

Частини і елементи обличчя	Мімічні ознаки емоційних станів					
	гнів	презирство	страждання	страх	подив	радість
Положення рота	відкритий	закритий		відкритий		закритий
Губи	куточки опущені			куточки підняті		
Очі	розкриті або примружені	звужені		широко розкриті		примружені або розкриті
Яскравість очей	блищать	тьмяні		блиск не виражений		блищать
Положення брів	зсунуті до перенісся			підняті догори		
Куточки брів	зовнішні куточки піднято догори			внутрішні куточки піднято догори		
Чоло	вертикальні зморшки на чолі і перенісся			горизонтальні зморшки на чолі		
Рухливість обличчя	динамічне		застигле		динамічне	

Пантоміміка — це виражальні рухи всього тіла або окремої його частини, пластика тіла. Вона допомагає виокремити у зовнішності головне, малює образ

Учитель мусить:

Виробити манеру правильно стояти перед учнями на уроці.

Усі рухи і пози повинні бути позначені витонченістю і простотою

Жест педагога мусить бути органічним і стриманим, без різких широких вимхів і гострих кутів. Перевага віддається округлій і скупій жестикуляції

— ноги на ширині 12-15 см, одна нога трохи висунута вперед

— Варто звернути увагу і на такі поради близько 90 % жестів слід робити вище пояса, бо жести, зроблені руками нижче пояса, нерідко мають значення невпевненості, невдачі. Лікті не повинні триматися ближче, ніж за 3 см від корпусу. Менша відстань символізуватиме нікчемність і слабкість авторитету

Основні вимоги до жестів невимушеність, стриманість, доцільність. Варто враховувати, що жести, як і інші рухи корпусу, найчастіше попереджують хід висловлюваної думки, а не йдуть за нею

Шляхи досягнення зовнішньої виразності вчителя

- навчитися диференціювати й адекватно інтерпретувати невербальну поведінку інших людей, розвивати вміння «читати обличчя», розуміти мову тіла, часу, простору у спілкуванні

- прагнути розширити особистий діапазон різних засобів шляхом тренувальних вправ (розвиток постави, ходи, міміки, візуального контакту, організація простору) і самоконтролю зовнішньої техніки

- домагатися того, щоб використання зовнішньої техніки відбувалося органічно з внутрішнім переживанням, як логічне продовження педагогічного завдання, думки і почуття вчителя. Учителеві слід не приміряти образи, а виявляти зовні зміст задуму педагогічної дії, знявши «м'язові затиски», скутість, щоб внутрішнє тепло думки і почуття благородно сяяло в його погляді, міміці, слові

Основи техніки мовлення: подих, ГОЛОС, ДИКЦІЯ

Техніка мовлення та її роль у діяльності вчителя

Техніка мовлення — комплекс навичок у мовленнєвому диханні, голосотворенні й дикції, що дає вчителеві можливість донести до учня все багатство змісту свого слова

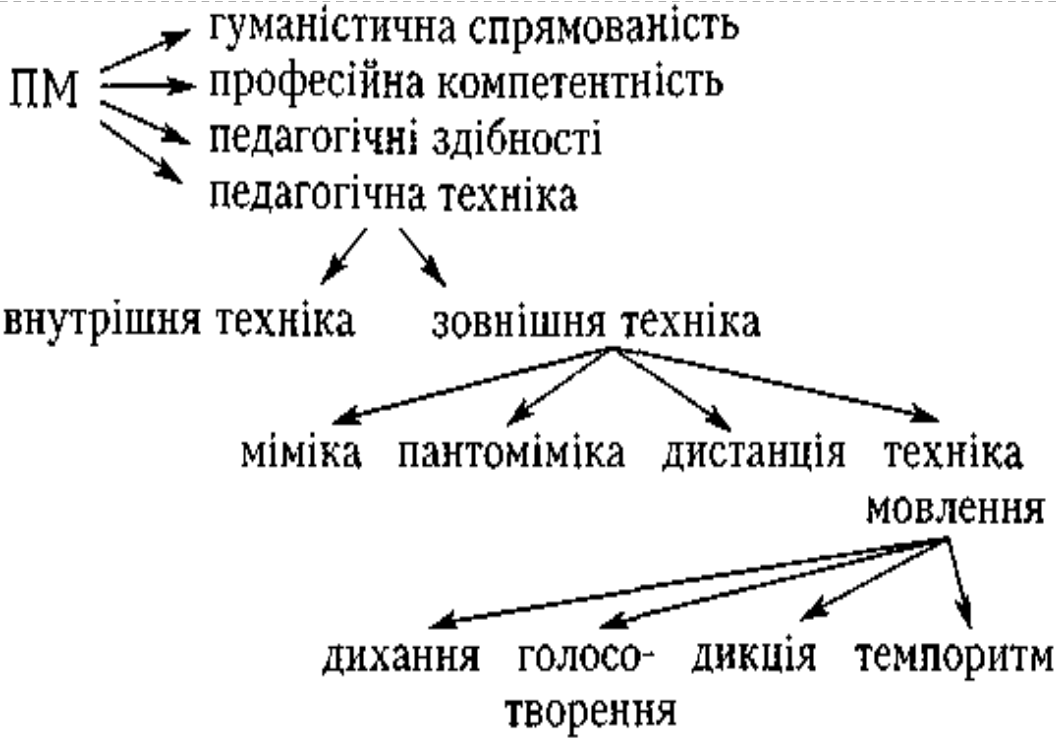

Схема фізіологічного дихання

Схема фонаційного дихання

Роль техніки мовлення:

забезпечує правильне сприйняття навчального матеріалу, дає змогу ефективно впливати на учнів, сприяє гідній самопрезентації вчителя (віддзеркалюючи його фізичний та емоційний стан).

Дихання

енергетична база мовлення

Види:

фонаційне

фізіологічне

сукупність процесів, що забезпечують газообмін в організмі

мовленнєве дихання, що дає можливість раціонально використовувати повітряний потік під час мовлення

Виокремлюють такі типи мовленнєвого дихання:

ключичне (верхнє) — здійснюється за допомогою м'язів, що беруть участь у підніманні та опусканні плечей — верхньої частини грудної клітки

діафрагмальне — зміна об'єму грудної клітки у повздовжньому напрямку внаслідок скорочення діафрагми

діафрагмально-реберне — зміна об'єму грудної клітки у повздовжньому і поперечному напрямках внаслідок скорочення діафрагми, міжреберних м'язів, черевних м'язів живота

Механізм діафрагмально-реберного дихання

Діафрагма скорочується, опускається донизу; грудна порожнина розширюється у повздовжньому напрямку; наповнюється нижня частина легень; випинається верхня частина живота

Внаслідок активної дії міжреберних м'язів розширюється грудна клітка; об'єм грудної порожнини збільшується у горизонтальному напрямку

За рахунок підтягування нижніх стінок живота (скісних м'язів) утворюється опора для діафрагми; повітря частково переміщується із середньої і нижньої частин легень у верхню, що сприяє заповненню повітрям усього об'єму легень

Дикція як чітка вимова звуків, слів, фраз є фундаментом професійного звучання мовлення вчителя її роль допомагати учням правильно сприйняти мовлення педагога, слугувати прикладом мовлення для учнів, забезпечувати створення позитивного іміджу вчителя (вади дикції можуть бути об'єктом негативного ставлення дітей)

Артикуляція — дія мовного апарату, внаслідок якої утворюються членороздільні звуки Узгоджена й енергійна робота всіх м'язів, що беруть участь у мовленнєвому процесі, забезпечує ясність і чистоту мовлення

Професійні особливості мовленнєвої діяльності педагога

- А) учитель спеціально організовує цю діяльність, керує нею залежно від умов педагогічного спілкування
- Б) кінцевим результатом такої діяльності є досягнення гуманістично-спрямованої мети, пов'язаної з вихованням учнів
- В) добір мовних і мовленнєвих засобів здійснюється залежно від потреб, завдань взаємодії вчителя з учнями; їх ефективність прогнозується
- Г) мовленнєва діяльність педагога в реальній ситуації спілкування будується на відтворенні (рефлексії) стану, поведінки, реакції учнів, вона регулюється змістом зворотної інформації, яку отримує вчитель
- Д) мовлення вчителя є предметом його педагогічного аналізу й самоаналізу, постійного самовдосконалення

Функції мовлення вчителя

комунікативна —
встановлення і регуляція
стосунків між учителем і
учнями, забезпечення
гуманістичної спрямованості
розвитку учнів

психологічна — створення
умов для забезпечення
психологічної свободи учня,
вияву індивідуальної
своєрідності його
особистості, зняття
соціальних затисків, які
заважають цьому

пізнавальна — забезпечення
повноцінного сприймання
навчальної інформації
учнями, формування в них
особистісного, емоційно-
ціннісного ставлення до
знань

організаційна —
забезпечення раціональної
організації навчально-
практичної діяльності учнів

Умови ефективності професійного мовлення

професійне мовлення вчителя має відповідати вимогам культури мови

професійне мовлення вчителя має бути своєрідною «словесною дією», мета якої — здійснення інтелектуального, емоційно-вольового, морального впливу на учнів

ефективність професійного мовлення вчителя залежить від його спрямованості, зверненості до учнів

Шляхи вдосконалення мовлення вчителя

Самоконтроль і розвиток культури мовлення, створення установки на оволодіння літературною мовою в різних ситуаціях спілкування

Самоконтроль і розвиток умінь виразного мовлення

Розвиток загальних психофізичних особливостей своєї особистості, які є передумовою оволодіння вміннями професійно-педагогічного мовлення

Самоконтроль і розвиток комунікативних умінь, здібностей, соціальних установок у спілкуванні